

Dr.Eszényi József alezredes
HM főmunkatársa

**A MAGYAR LAKOSSÁG BIZTONSÁGTUDATÁNAK
ALAKULÁSA**

Dolgozatunk témája szempontjából először idézzük fel, egy 1980-as vizsgálat néhány eredményét, melyet a Tömegkommunikációs Kutatóközpont végzett a magyar felnőtt lakosságot reprezentáló mintán./1/

Vannak-e olyan országok, amelyek Magyarország békéjét, biztonságát veszélyeztetik? (Válaszok %-os eloszlása az iskolai végzettség függvényében)

	0-7 osztály	Általános is- kola	Közép- iskola	Főiskola egyetem	Válaszo- lók ösz- szesen
Vannak	38	42	27	30	37
Nincsenek	38	49	71	69	51
Nem tudja	24	9	2	1	12
	100	100	100	100	100

Az adatok azt mutatják, hogy a több évtizedes Kelet-Nyugat szembenállás Európában, az állandó fegyverkezés és a Varsói Szerződés (valamint a szocialista országok hivatalos politiká-

ja) által folyamatosan hangoztatott "NATO agresszív jellege" sztereotip ítélet ellenére a magyar lakosság 51 %-a nem érezte az ország biztonságát fenyegetettnek. Ugyanakkor 59 %-uk/2/ vélte úgy, hogy "a szövetségesi kötelezettségek fokozott terheket rónak gazdaságunkra", 45%-uk/3/ tartott attól, hogy a Szovjetunió oldalán olyan fegyveres konfliktusba keveredhetünk, amihez semmi közünk nincs, és 41 %-uk/4/ értett egyet azzal, hogy a "tájékoztatási eszközök eltúlozzák azt a háborús veszélyt, amit a nyugati hatalmak jelentenek."

1989-re 46 %-ra emelkedett azoknak az aránya, akik úgy gondolták, hogy "vannak olyan országok, amelyek a mi békénket, biztonságunkat veszélyeztetik". Az e véleményen levőknek csak 1 %-a említette az NSZK-t, és 87 %-uk Romániára utalt válaszában./5/

A Kelet-Európában lezajlott változások, a korábbi "két-pólusú világrend" alapjait változtatták meg. A két hatalmas katonai tömb (NATO, VSZ) szembenállása idején a megvalósult és működtetett biztonság - bár a szellemi és anyagi energiák iszonyú pazarlása árán - végülis alkalmasnak bizonyult a világháború megakadályozására. Napjainkra a társadalmi változások hatására ez a többé-kevésbé kiegyensúlyozott "mérleg" felbillent.

A hidegháború vége, a bipoláris világrendszer megszűnése, a hozzá kapcsolódó nemzetközi struktúrák szétesése a várokozásokkal ellentétben nem eredményezett homogén, stabil nemzetközi rendszert.

A térség, amelyben élünk meglehetősen instabillá vált és új típusú kockázatok jöttek létre. Ezek között egyrészt a volt szocialista blokk országainak osztódási folyamatai játsszák a főszerepet a nemzetiségi problémák óriási terheivel, másrészt a szocialista rendszerek piacgazdaságra és demokratikus politikai struktúrára történő ellentmondásokkal terhes áttérési folyama-

ta, amely néhány országban csak nagyon lassan halad előre - lassabban mint ahogy következményeit a lakosság tűrőképessége el tudja viselni -, ami latens fenyegetésként tartja fenn helyenként a kísérlet sikertelenségének, s a totalitárius hatalmi restaurációknak a veszélyét.

Magyarországnak ma olyan viszonyok között kell biztonsági garanciákra szert tennie, amikor a térségnek nem alakultak ki saját biztonsági intézményei, másfelől növekedett a kiszámíthatatlanság és csökkent az előre jelezhetőség. Biztonságunkat - nem elbagatellizálva a hadsereg szerepét - elsősorban politikai-diplomáciai eszközökkel kell megvalósítani.

A közvéleménykutatások eredményei tanúsítják, hogy hazánkban a társadalmi alapértékek hosszú távon legfontosabbjaként jelentkeznek a biztonság.

A hadseregről az állampolgárok akkor is, amikor a biztonságpolitikát elsősorban nem katonai kérdésnek tartják, mint a biztonság egyik fontos biztosítékáról gondolkodnak. De igen nagy a különbség abban, hogy a társadalom mely rétegei milyen típusú és intenzitású fenyegetettséget érzékelnek, mennyire tartják ezek kivédésére, ellensúlyozására képesnek a politikai-diplomáciai eszközöket és mennyire szükségesnek és alkalmasnak a fegyveres erőt. Abban is igen jelentős eltérés mutatkozik, hogy ki mennyit kíván vállalni a védelem terheiből, illetve hogyan oldaná fel a védelmi szektor igényei és a romló szociális helyzet javítási kényszere közti (jelenleg feloldhatatlannak tűnő) ellentmondást.

A magyar lakoságnak a szomszédos országok lakói irányába megnyilvánuló előítéletei (előfeltevései) vizsgálatakor egyik fontos szempont annak elemzése, hogyan viszonyulnak a hazánkban tartózkodó politikai-gazdasági menekültekhez, mely rétegek szolidárisak, illetve ellenségesek velük szemben.

Az egzisztenciális biztonság megrendülése (és ezért fontosságának felértékelődése) csökkentette az állampolgárok toleranciaképességét és segítőkészségét a menekültekkel szemben. Ezzel együtt megnőtt a veszélye az idegenekkel (a mássággal) szembeni előítéletesség erősödésének is.

A közvéleménykutatások/6/ szerint a lakosság többsége úgy véli, hogy komoly veszély és fenyegetés rá nézve a menekültek számának növekedése. A megkérdezettek kétharmada nagyon súlyos, illetve súlyos problémának tartja a menekültek számának növekedését. A fenyegetettség érzésének fokozódásával viszont - amint erre számtalan példát láthattunk a történelemben - az emberek egyre kevésbé differenciálnak azok között, akiktől ez a fenyegetés származik. Ez a társadalomlélektani hatás érvényesül a vizsgált kérdéskör esetében is: az emberek a veszélyérzet növekedésével párhuzamosan egyre kevésbé látnak különbséget a menekültek között; a szolidaritást háttérbe szorítja az egzisztenciális fenyegetettség. A helyzetet bonyolítja, hogy az Erdélyből évek óta tömegesen érkező állandó vagy alkalmi munkavállalók éppen a hazai munkaerőpiacnak a munkanélküliség által leginkább érintett szegmensein teremtenek állandó konkurenciát. A kutatások tapasztalatai szerint a szociálisan leszakadó, anyagilag ellehetetlenülő rétegek körében él a legnagyobb félelem a menekültáradattal kapcsolatban. Tehát a szakképzetlen, vagy alacsonyan kvalifikált fizikaiak körében erősödik fel az erdélyi menekültekkel szemben táplált ellenszenv.

A következő két táblázaton a Romániából érkező menekültekkel szembeni attitűdök változásait láthatjuk az elmúlt évek folyamán./7/

A Romániából érkező magyar menekültekre vonatkozó pozitív tartalmú állítások (egyetértő válaszok aránya)

	1989 %	1991 %	1992 %	1993 %
Szerencsétlenek, segíteni kell rajtuk	85	68	70	65
Az itt élő magyarokban erősítik a nemzeti érzést	70	44	40	31
Nekik köszönhető, hogy nem fogy Magyarország lakossága	41	28	26	30
Fegyelmezettebbek, mint az itthoniak	37	19	17	16

A Romániából érkező magyar menekültekre vonatkozó negatív tartalmú állítások (egyetértő válaszok aránya)

	1989 %	1991 %	1992 %	1993 %
Cserbenhagyják az ottani magyarságot	32	47	42	44
Elveszik az itteni magyaroktól a munkahelyeket	27	40	43	52
Nem is igazán magyarok	13	26	25	26
Felelnek mindent	7	14	13	17

Az utóbbi néhány évben - mint az adatokból is kiderül - rohamosan csökkent a társadalom befogadókészsége. A gazdasági helyzet romlásával arányosan évről évre nő azoknak a száma, akik az idegenektől féltik egyre bizonytalanabb egzisztenciájukat.

A kérdésekre adott válaszok alapján a kutatók megkülönböztetnek manifeszt és látens előítéletességet. A kevésbé iskolázottak általában nyíltabban vallják meg idegengyűlöletüket, míg a képzetebbeknél ez leplezettebben jelenik meg. A tapasztalatok szerint a státushierarchia közepén elhelyezkedők (a középosztálybeliek) halmozták fel magukban a legtöbb előítéletet.

Egy másik vizsgálat/8/ szerint a lakosság majdnem háromnegyede elutasító a cigányokkal, több, mint fele az arabokkal és majdnem fele a feketékkel szemben. Ugyanakkor a válaszolók kétharmada úgy vélte "szigorúbban kellene megakadályozni, hogy ilyen sok külföldi utazhasson be az országba", valamint csaknem háromnegyede értett egyet azzal a kijelentéssel, hogy "a rendőrségnek erélyesebben" kellene fellépnie az itt élő külföldiekkel szemben,

Érzékenyen reagál a közvélemény a kelet-európai térségben zajló eseményekre, és sokan úgy vélekednek, hogy a Magyarország és a szomszédos államok viszonyában meglévő feszültségek az országot akár fegyveres konfliktusba is sodorhatják. A veszélyeztetettség érzésének társadalomban való megjelenését és növekedését mutatják a következő adatok.

Előfordulhat hazánk és valamely szomszédos ország közötti háború - fegyveres konfliktus (egyvetértő válaszok aránya):

Hivatásos/9/ állomány 1990.okt.	Sor-/10/ állomány 1992.jún.	Polgári/11/ lakosság 1992.máj.	Polgári/12/ lakosság 1992.dec.	Sor-/13/ állomány 1993.okt.
52%	87%	54%	56%	92%

1992-ben/14/ potenciális katonai fenyegetést több ország részéről is érzékelték az állampolgárok, azok (56%), akik egy lehetséges fegyveres konfliktus kirobbantását valamilyen szinten valószínűsítették. Ebben az értelemben a veszélyforrás nem egyközpontú - a válaszok kétharmada több országot, országcsó-

portot is tartalmazott - a válaszadók fegyveres konfliktus színtereként igen nagy számban jelölték meg mind az ország északi, mind a déli, mind a keleti határszakaszát. Legtöbben a volt Jugoszlávia területén zajló polgárháború hatásaitól, annak továbbgyűrűzésétől tartottak. Valamivel kevesebben említették Szlovákiát, illetve Romániát. A fenyegetettség érzésének mértékét és irányát leginkább az határozta meg, hogy a kérdezettek hol éltek, hogy lakóhelyük mennyire esett közel az általuk veszélyesnek tartott határszakaszokhoz. Bár a közvélemény egy része konfliktusokkal számolt és meg tudta határozni azokat a szomszédos országokat is, amelyekkel a térségben hazánknak problémája adódhat, ezzel együtt azonban elutasította azt a felvetést, hogy Magyarország deklarálja, mely államokat kezel ellenségként. A megkérdezettek körében szinte teljes volt az egyetértés, hogy "a magyar honvédségnek előzetesen egyetlenegy országot sem kellene ellenségnek tekintenie" (86%).

Egy nemzetközi vizsgálat /15/ szerint a térség szinte valamennyi államában (így Magyarországon is), az országukat fenyegető legnagyobb veszélyt majdnem azonos mértékben valamelyik szomszédjukban látják az állampolgárok. Tehát a félelemérzet kölcsönös, és láthatóan tovább él a "történelmi ellenségkép".

Fenyegethetnék-e országa biztonságát...
(az igennel válaszolók százalékában)

	kisebb- ségek	beván- doriók	szom- szédok	Orosz- orsz.	Német- orsz.	USA
Bulgária	46	-	61	5	3	4
Csehország	44	38	35	38	38	6
Szlovákia	53	23	46	26	21	5
Magyarország	26	51	64	13	6	3
Lengyelország	35	41	62	63	68	11
Románia	60	16	67	62	13	10
Szlovénia	13	61	60	3	3	14
Fehéroroszország	30	22	20	13	14	13
Ukrajna	24	6	10	19	3	4
Horvátország	57	28	62	34	3	6

A hadsereg hivatásos és sorállományának megítélése (feltételezése) szerint a szomszédos nemzetek velünk kapcsolatos attitűdjei erősen polarizálódnak. Egyik véglet az inkább barátságosnak vélt országok, a másik oldalon azok, amelyeket kevésbé tartanak barátságosnak. A vélemények alakulásában a közös történelmi tapasztalatok, a magyar kisebbségek helyzete és az országok belső viszonyai játszanak döntő szerepet.

Az alább felsorolt nemzetekhez tartozók egyáltalán nem barátságosak velünk szemben (egyetértő válaszok %-os aránya):

	Hivatásos/16/ állomány 1992.	Sor-/17/ állomány 1992.	Sor-/18/ állomány 1993.
1. Román	57	62	53
2. Szerb	57	38	45
3. Szlovák	21	26	30
4. Cseh	12	20	24
5. Szlovén	6	16	19
6. Horvát	5	22	25
7. Lengyel	1	7	9
8. Osztrák	1	2	3
9. Ukrán	1	9	10

A délszláv háború elhúzódása, kilátástalansága, a nemzetközi biztonsági garanciák hiánya, és - a nyilvánosság kiszélesedésével - a honvédség technikai színvonaláról szóló tudósítások hatására a lakosság egyre inkább egyetért hadseregünk fegyverzete modernizálásának szükségességével.

Modernizálni kell a hadsereg fegyverzetét (egyetértő válaszok aránya):

Polgári/19/ lakosság 1991. febr.	Hivatásos/20/ állomány 1991. febr.	Sor-/21/ állomány 1991.febr.
72 %	98 %	84 %

Ezentúl több pénz kellene a hadseregnek (polgári lakosság egyetértő válaszainak arányával):

1990./22/ jan.	1991./23/ febr.	1992./24/ nov.-dec.	1992./25/ dec.
20%	35%	59%	60%

A Magyar Honvédségnek mindenkor a környező országok szintjén kell állnia (egyetértő válaszok aránya):

Hivatá-/26/ sos ál- lomány 1990.okt.	Hivatá-/27/ sos ál- lomány 1991.febr.	Sor-/28/ álló- mány 1991.febr.	Polgá-/29/ ri la- kosság 1991.febr.	Pol-/30/ gári la- kosság 1992.dec.
65%	79%	61%	81%	85%

Tanulságos az is, hogyan ítéli meg a polgári lakosság a Magyar Honvédség védelmi képességét./31/ Míg 1990-ben a megkérdezettek 39%-a, 1991-ben már 52%-a értett egyet azzal a kijelentéssel, hogy "a hadsereg nem képes megvédeni az országot." 1992-93-ban a kérdés módja differenciáltabb volt:/32/

A honvédség fegyverzetét, felszereltségét tekintve képes-e ellátni az országot...

...területének védelmét?

	1992. %	1993. %
Igen, teljes mértékben	13	9
Igen, de csak korlátozottan	53	45
Nem képes	32	36
Nem tudja megítélni	2	10
Összesen:	100	100

...légtérének védelmét?

	1992. %	1993. %
Igen, teljes mértékben	10	9
Igen, de csak korlátozottan	50	45
Nem képes	37	38
Nem tudja megítélni	3	8
Összesen:	100	100

Az eddigiekből világosan látszik, hogy a határainkon kívüli - a térséget destabilizáló - jelenségek (déliszláv háború, a kisebbségek hátrányos megkülönböztetése, a nacionalizmusok felerősödése), határainkon belül az erőszak szaporodó individuális kifejeződései (skinhead akciók, egyre brutálisabb bűncselekmények, a szervezett bűnözés megjelenése stb.) mellett az egyéni bizonytalanságérzés és az ezekből fakadó frusztráció csoporttudatként is megjelenik a társadalom különböző rétegeiben. Úgy gondoljuk, a lakosság veszélyeztetettségérzete komolyan veendő tény, és mielőbb lépéseket kell tenni csökkentésére, nehogy a helyzet tovább eszkalálódjon (tömegpszichózis kialakulása, bűnbakképzés felerősödése, nemzetközi megítélésünk romlása).

E téren az előrelépés, a megnyugtató megoldás csak komplex, átgondolt, a térség egészére kiterjedő és nemzetközileg összehangolt tevékenységsorozat eredményeképpen képzelhető el:

- Mindenekelőtt a déliszláv válság lehetségszerűinti hosszútávon megnyugtató rendezése.

- A térség országainak gazdasági-politikai stabilizálása, demokratizálódásuk kiteljesedésének elősegítése.

- Az európai gazdasági és katonai integrációs szervezettek és a közép-európai országok kapcsolatai intézményesedésének meggyorsítása (az integráció előrehaladása eleve erősítene a demokratikus értékeket és intézményeket, valamint növelné a nemzetközi ellenőrzést az államok szuverenitásának rovására).

- Magyarország és szomszédai közötti minél szélesebb körű és tartós politikai, gazdasági, katonai, kulturális és tudományos kapcsolatok kialakítása, erősítése (csak a Budapest és a szomszédos fővárosok közötti bizalom légkörében csökkenhet a kisebbségben veszélyt látó, velük szemben ellenséges érzületű csoportok befolyása egyes környező országokban).

- A katonai kapcsolatokban a bizalom, a kölcsönös ellenőrizhetőség, a katonai adatok kicserélhetősége és az együttműködés egyre nagyobb súlyának alapul vétele.

A kelet-európai térségben a kisebbségek-etnikumok helyzetének nemzetközi normák alapján történő tárgyalásos rendezése.

- Végül a biztonság fontos tényezőjének tartjuk olyan, a kor színvonalán álló, nemzeti haderő fokozatos kialakítását és fenntartását, amely (a jövőben a NATO tagjaként) hozzájárul hazánk szuverenitásának garantálásához.

Jegyzetek

1. Lázár Guy: Közvéleménykutatás a Varsói Szerződésről. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Bp. 1981. 19.old.
2. Ugyanott 28. oldal.
3. Ugyanott.
4. Ugyanott 32. oldal.
5. Lázár Guy; Mindig van valami. Közvélemény-kutatások a nemzetközi helyzet alakulásáról. JEL-KÉP 1989/4.szám.
6. Népszabadság, 1993.09.27. 22.oldal.
7. Népszabadság, 1993.04.02. 8.oldal.
8. HVG. 1992.04.18. 76-77.oldal.
9. Haderőreform II. Kutatási beszámoló. A HM megbízásából készítette a ZMKA Szociológia tanszék, 1990.október.
10. Közérzet 1992. Kutatási jelentés. A HM megbízásából készítette a ZMKA Szociológia tanszék, 1992.június.
11. Népszabadság, 1992.07.04. 1.oldal.
12. Közvéleménykutatás a HM-ről és az MH-ről. A HM megbízásából készítette Hill and Knowlton, 1992.december.
13. Közvéleménykutatás a sorállomány körében. Gyorsjelentés. A HM megbízásából készítette a ZMKA Szociológia tanszék, 1993. október.

14. Ugyanott, mint 12-es jegyzet.
15. Magyar Hírlap, 1993.07.07. 11.oldal.
16. Ugyanott, mint 10-es jegyzet.
17. Ugyanott, mint 10-es jegyzet.
18. Ugyanott, mint 13-as jegyzet.
19. Szecsődy Péter: Vélemények a hadseregről. Kézirat, Budapest, 1991.
20. Vallás 1991. kutatás. A HM megbízásából készítette a ZMKA Szociológia tanszék, 1991. február.
21. Ugyanott, mint 20-as jegyzet.
22. Ugyanott, mint 19-es jegyzet.
23. Ugyanott, mint 19-es jegyzet.
24. A HM és az MH képe a társadalomban. Gyorsjelentés. Honvédelmi Minisztérium, Batthyány Lajos Alapítvány, Hanns Seidel Alapítvány. 1992.november-december.
25. Ugyanott, mint 12-es jegyzet.
26. Ugyanott, mint 9-es jegyzet.
27. Ugyanott, mint 20-as jegyzet.
28. Ugyanott, mint 20-as jegyzet.
29. Ugyanott, mint 19-es jegyzet.

30. Ugyanott, mint 12-es jegyzet.
31. Ugyanott, mint 19-es jegyzet.
32. A HM és az MH képe a lakosság körében. A HM megbízásából készítette a ZMKA Szociológia tanszék a Hanns Seidel Alapítvány támogatásával. 1993. október.